

Vašků, Vladimír

Cisterciácký ženský klášter na Starém Brně

In: Vašků, Vladimír. *Panovnické konfirmace pro moravské kláštery v 18. století : novověké úřední revize středověkých a raně novověkých listin.*
Vyd. 1. V Brně: Univerzita J.E. Purkyně, 1981, pp. 79-89

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/121680>

Access Date: 02. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

CISTERCIÁCKÝ ŽENSKÝ KLÁŠTER NA STARÉM BRNĚ¹

Za vlády Karla VI. starobrněnské cisterciáčky o confirmaci svých listin zřejmě nepožádaly.² Učinily tak až za Marie Terezie. Svou supliku, adresovanou panovnici, předložily u České dvorské kanceláře 12. června 1747 a přiložily k ní v jednotlivých ověřených opisech následujících 25 listin:

1. 1326 ledna 5. Brno = RBM III č. 1169. Moravský zemský hejtman a nejvyšší maršálek Království českého Jindřich z Lipé daruje klášteřu se souhlasem svých synů patronátní právo kostela v Olbramovicích.

2. 1326 ledna 19. Olomouc = RBM III č. 1172. Olomoucký biskup Konrád dává klášteřu do užívání desátky kostela v Olbramovicích z pěti vyjmenovaných vsí.

3. 1330 července 9. Staré Brno = RBM III č. 1664. Královna—vdova Eliška odkazuje klášteřu statky (které vypočítává) a zřizuje aniversarium za sebe a za své příbuzné.

4. 1329 února 19. Dolní Kounice = RBM III č. 1528. Klášter dolnokounický prodává královně—vdově Elišce a starobrněnskému klášteřu cisterciáček ves Branišovice.

5. 1329 června 9. Bischofsheim = RBM III č. 1570. Jan Lucemburský schvaluje klášteřu koupi vsi Branišovic (srov. listinu č. 4).

6. 1334 července 12. Kolín nad Rýnem = RBM IV č. 68. Mohučský arcibiskup a říšský arcikancléř pro Německo Jindřich confirmuje insertně listinu olomouckého biskupa Konráda z 19. ledna 1326 (= č. 2).³

7. 1334 října 14. Brno = RBM IV č. 96. Mikuláš ze Zbraslavě dává všechen majetek ve Zbraslavi klášteřu cisterciáček na Starém Brně.

8. 1347 března 12. — = RBM V č. 114. Oldřich, Vítek, Pešek a Přibík, bratři z Tachova, postupují klášteřu všechna svá práva na ves Komořany, kterou odkázal klášteřu jejich bratr Střížek Holub.

9. 1348 června 6. Znojmo = RBM V č. 393. Karel IV. confirmuje všeobecně privilegia, která udělil klášteřu on sám, jeho otec král Jan a jiní jeho předchůdci.

10. 1356 dubna 5. Praha = RBM VI č. 306. Karel IV. confirmuje všeobecně privilegia, která udělil klášteřu on sám, jeho otec král Jan i kterékoli jiné osoby, a zmínkově confirmuje držbu čtyř vyjmenovaných lokalit.

11. 1412 března 1. Praha = AZK č. 1161. Václav IV. confirmuje všeobecně privilegia udělená klášteřu svými předchůdci a (zmínkově) zvláště privilegia králů Jana a Karla a markrabat Jana a Jošta.

12. 1421 dubna 6. Brno = AZK č. 1220. Zikmund Lucemburský confirmuje všeobecně privilegia udělená klášteřu svými předchůdci.

13. 1435 srpna 6. Brno = AZK č. 1292. Zikmund Lucemburský confirmuje všeobecně privilegia udělená klášteřu svými předchůdci.

14. 1439 března 21. Brno = AZK č. 1320. Albrecht II. confirmuje zmínkově privilegia udělená klášteřu králi Janem a Karlem a všeobecně privilegia udělená klášteřu jinými svými předchůdci.

15. 1456 srpna 19. Vídeň = AZK č. 1426. Ladislav Pohrobek prohlašuje, že nebude zcizovat, zastavovat ani pronajímat majetek kláštera.

16. 1566 června 28. Olomouc = StAB, fond E 9, sign. E 14b. Olomoucká kapitula vidimuje na žádost opata kláštera hradiského (!) listinu 1522 června 3. Budín (= StAB, fond E 55 [= Premonstráti Klášterní Hradisko], sign. A 16), v níž se král Ludvík zavazuje neudílet nikomu ochranu nad [moravskými] kláštery, nezci-zovat a nezastavovat jejich majetek.⁴

17. 1562 června 3. Praha (jen opis).⁵ Ferdinand I. potvrzuje insertní listinu 1562 května 29. Brno (jen opis),⁶ která je smlouvou (zprostředkovanou Erazimem z Bobolusk a Štěpánem z Hošperku) mezi třemi vyjmenovanými zmocněnci Ferdinanda I. a Janem z Kounic; podle smlouvy se Jan z Kounic zavazuje (mimo jiné) platit klášteru roční plat z mlýna „Neplachů“ na řece Svitavě nedaleko Brna.

18. 1572 února 1. Vídeň = StAB, fond E 9, sign. E 15. Maxmilián II. potvrzuje všeobecné privilegia udělená klášteru svými předchůdci, (a zmínkově) „*naposledy králem Vladislavem*“.

19. 1579 prosince 18. Praha = StAB, fond E 9, sign. E 16. Rudolf II. potvrzuje všeobecné privilegia udělená klášteru svými předchůdci „*a [zmínkově] naposledy císařem Maxmiliánem*“.

20. 1617 srpna 28. Brno = StAB, fond E 9, sign. Q 43 (druhý exemplář = StAB, fond E 7 [= Cisterciáci Velehrad], sign. G 87). Smlouva (zprostředkovaná moravským hejtmanem Ladislavem z Lobkovic a zemským komorníkem a místodržícím úřadu nejvyššího moravského sudího Lvem Buriánem Berkou z Dubé a z Lipé) mezi knížaty z Lichtenštejna na jedné straně a cisterciáckými kláštery velehradským a starobrněnským (zastoupenými opaty zbraslavským, vyšebrodským a novocelckým) na straně druhé o vyjmenované statky a platy z nich.

21. 1643 května 29. Vídeň (jen opis).⁷ Ferdinand III. potvrzuje insertní listinu 1643 února 11. Brno (jen opis),⁸ která je smlouvou (zprostředkovanou kancléřem a dvěma asesory moravského tribunálu) mezi klášterem a městem Brnem o vyjmenované domy a pozemky.

22. 1678 června 18. Vídeň (jen opis a koncept).⁹ Leopold I. potvrzuje insertní následující listiny:¹⁰

a) 1356 dubna 5. Praha = RBM VI č. 306 (= naše č. 10).

b) 1442 listopadu 25. Staré Brno = AZK č. 1333. Starobrněnský klášter cisterciáček vidimuje Mikuláši řečenému Bauerovi z Pohořelic svou listinu 1420 ledna 1. Staré Brno (= AZK č. 1214; jen insert v listině z r. 1442), v níž cisterciácký ženský klášter na Starém Brně dává klášternímu notáři Hanušovi z Brumova purkrechtním právem krčmu na Starém Brně vedle kaple sv. Prokopa a sv. Oldřicha.

c) 1459 srpna 4. Brno = AZK č. 1450. Jiří z Poděbrad potvrzuje všeobecné klášterní privilegia udělená klášteru svými předchůdci, zmínkově pak potvrzuje vyjmenované statky a práva.

d) 1473 června 14. Brno (jen insert v Leopoldově confirmaci). Matyáš Korvín potvrzuje insertní mandát 1325 května 8. Praha (= RBM III č. 1105; jen insert v listině Matyášově), v němž Jan Lucemburský nařizuje městu Brnu, aby respektovalo všechna práva, která on sám i jeho panovníčtí předchůdci udělili klášteru,¹¹ zejména právo šenkovat víno v klášterních dvořech.¹²

e) 1487 listopadu 23. Tovačov (jen insert v Leopoldově confirmaci). Smlouva mezi klášterem a městem Brnem o šenkování vína z klášterních vinogradů.

f) 1523 září 24. Brno = StAB, fond E 9, sign. N 1. Starobrněnský klášter cisterciáček dává své kmetičně Anně a jejímu synovi krčmu „Pirhaus“ nedaleko kláštera za roční plat půl kopy grošů českých a za povinnost služby s jedním koněm.

g) 1530 dubna 12. Staré Brno (jen insert v Leopoldově confirmaci a v následující listině h). Starobrněnský klášter cisterciáček prodává svému bývalému slu-

žebníkovi Pavlu Neplachovi z Řečkovic krčmu „Pirhaus“ a pivovar za určitých (v listině vyjmenovaných) podmínek.

h) 1534 května 18. Brno = StAB, fond E 9, sign. N 3. Město Brno vidímuje Pavlovi Neplachovi z Řečkovic listinu starobrněnského kláštera cisterciacek z 12. dubna 1530 (= 22 g).

i) 1572 ledna 24. Vídeň (jen insert v Leopoldově confirmaci). Maxmilián II. confirmuje registově smlouvu uzavřenou 21. září 1570 mezi klášteřem a klášteřním purkrabím Matoušem Jemnickým o koupi domu vedle krčmy „Pirhaus“.

23. 1679 srpna 1. Vídeň = StAB, fond E 9, sign. A 51. Leopold I. povoluje klášteřu výroční trh v pondělí po sv. Václavu.

24. 1688 července 12. Vídeň = StAB, fond E 9, sign. M 29. Leopold I. dovoluje klášteřu koupit od strahovského opata dvě vyjmenované vsi za podmínky, že náhradou klášteř prodá jiné (vyjmenované) vsi (v srovnatelné ceně 13.890 zlatých a 6 krejcarů).

25. 1690 února 25. Staré Brno (jen opis).¹³ Smlouva mezi klášteřem a jeho poddanou obcí Staré Brno ohledně robot a jiných poddanských povinností.

U dvora proběhlo řízení pro klášteř bez komplikací a poměrně jednoduše, neboť tentokrát nebylo zřejmě ani vyžadováno dobrozdání od moravského tribunálu. Přisedící České dvorské kanceláře (patrně hrabě Schaffgotsch),¹⁴ kterému byla confirmační žádost kláštera přidělena k referování, totiž konstatoval ve svém vótu,¹⁵ že nemá námitky proti tomu, aby všechny předložené listiny byly confirmovány, a to prý vzhledem k tomu, že existuje confirmace Leopolda I.; doporučil proto, aby suplika i s přílohami byla předána taxačnímu úřadu České dvorské kanceláře. Zdůvodnění kladného stanoviska existencí Leopoldovy confirmace svědčí ovšem o frapantní povrchnosti referenta. Je sice pravda, že podle ustanovení Marie Terezie z 18. srpna 1746 (viz o něm též výše v úvodu) měla být bez předchozích dobrozdání confirmována privilegia potvrzená již Leopoldem I., Josefem I. a Karlem VI., avšak jak je patrné z výše otištěného seznamu listin, v případě starobrněnského kláštera se Leopoldova confirmace z r. 1678 (č. 22) až na jednu výjimku týkala zcela jiných listin než těch, které byly spolu se starou Leopoldovou confirmací předloženy k potvrzení v roce 1747. Pokud jde o eventuelní dobrozdání od tribunálu, navrhl referent, aby byl tribunál dotázán pouze v tom případě, že by se považovalo za nutné zjistit, zda klášteř splnil podmínku obsaženou v listině č. 24 (tj. zda skutečně prodal určité vsi náhradou za vsi koupené, jak to panovník v této listině z roku 1688 stanovil). Zda byl dotaz do Brna vznesen, není z dochovaných písemností zcela jasné. Patrně však buď vůbec vznesen nebyl, anebo na něj došla negativní nebo nejistá odpověď; lze tak soudit z toho, že ve vyřizovací poznámce, napsané na základě referentova vóta na rub klášteřní supliky a datované 1. února 1748, je kromě příkazu, aby byla suplika předána taxačnímu úřadu a aby po zaplacení taxy byla vyhotovena confirmace s obvyklou (omezovací) klauzulí, obsažen i pokyn, aby v intimačním reskriptu (tj. v reskriptu, jímž bude dáno tribunálu na vědomí udělení confirmace) bylo na uvedenou podmínku upozorněno (snad proto, aby tribunál dodatečně zjistil, zda byla podmínka splněna,

resp. aby její splnění zařídil, nestalo-li se tak již dříve).¹⁶ Výsledná konfirmační listina Marie Terezie, inserující hromadně všech 25 předložených listin, je datována ve Vídni 1. února 1748; její originál je dnes uložen ve StAB, fond E 9, sign. E 17.¹⁷

Zcela jiný průběh mělo konfirmační řízení v době Josefa II. Když horlivý „zástupce nejvyšších výsad“, jak sám sebe vznešeně nazýval fiskální adjunkt Rosenzweig, dostal do rukou ověřený opis tereziánské konfirmace přiložený ke konfirmační žádosti, která byla podána klášterem panovníkovi u Česko-rakouské dvorské kanceláře a pak postoupena obvyklou cestou ode dvora přes gubernium moravskému fiskálnímu úřadu,¹⁸ shledal v listinách, konfirmovaných předtím bez komplikací Marií Terezií, celou řadu vážných závad; jeho výhrady (obsažené v posudku z 23. února 1782) se týkaly 14 listin, tedy více než poloviny, z toho 11 panovnických a 3 nepanovnických.

Své námitky proti panovnickým listinám č. 9, 10, 11, 12, 13, 14, 18 a 19 vyjádřil tak, že jde o „*referens sine relato*“, tedy řečeno naší terminologií — o všeobecné konfirmace. Tyto listiny totiž — zdůraznil Rosenzweig — konfirmují taková klášterní privilegia, která předložena nebyla, takže je „zástupce nejvyšších výsad“ nečetl, a nemůže je tedy k potvrzení doporučit, pokud — jak připouští — nebudou i ona („*relata*“) dodatečně předložena.¹⁹ Neprávem však přiřadil Rosenzweig ke všeobecným konfirmacím i listinu Leopolda I. z roku 1678 (č. 22); tvrdí o ní totiž, že schvaluje starobrněnskému klášteru všechna jeho privilegia, svobody a práva a že prý jakožto „*referens sine relato*“ nemůže být bez předložení schvalovaných privilegií potvrzena. Ve skutečnosti je však Leopoldova listina, jak víme, konfirmací insertní. Rosenzweig sice vzápětí dodává, že Leopoldova listina potvrzuje „vlastně ještě dvě jiná privilegia a jedno narovnání“, totiž prý privilegium krále Jiřího z r. 1459, privilegium krále Matyáše z r. 1473, a smlouvu mezi klášterem a brněnským magistrátem z r. 1487, avšak toto jeho konstatování je nepřesné a neúplné. Leopoldova konfirmace, jak je patrné z našeho seznamu, obsahuje ve skutečnosti inserty devíti starších listin, a nikoliv pouhých tří, které uvádí Rosenzweig.²⁰ Zda máme jeho omyl přičíst na vrub nepozornosti při pročítání Leopoldovy konfirmační listiny (což by však u tohoto pečlivého úředníka překvapovalo), nebo zda opis, který měl on v rukou a který dnes již není k dispozici, byl nějakým nedopatřením neúplný, je těžko říci. Ať tomu však bylo jakkoli, zdá se, že Rosenzweigova nesprávná charakteristika části Leopoldovy listiny jako všeobecné konfirmace vzešla ze srovnání narace, kde se mluví o potvrzení listin pocházejících od různých římských císařů a českých králů, s faktem, že inserovány jsou z panovnických listin — v Rosenzweigově mylné představě — pouze listiny *dvou* českých králů, z nichž nadto ani jeden nebyl zároveň císařem. Pokud pak se týká Rosenzweigova stanoviska k listinám v Leopoldově konfirmaci inserovaným (tj. jen k těm třem, jichž si Rosenzweig povšiml), neměl sice námitek proti smlouvě

z r. 1487, zamítl však listinu Jiříkovu z r. 1459 jako „*referens sine relato*“ (tedy proto, že je, jak tentokrát správně zjistil, všeobecnou konfirmací) a v listině Matyášově z r. 1473 věnoval pozornost písemnosti zde inserované, totiž mandátu Jana Lucemburského z r. 1325: o jeho první části, která má povahu všeobecné konfirmace, konstatoval, že potvrzena být nemůže, ale o druhé jeho části, která se týká šenkování vína, se vyjádřil, že nemá žádnou připomínku.

Kromě námitek proti starým konfirmacím zaujal Rosenzweig negativní stanovisko ještě i k dvěma dalším panovnickým listinám. Listinu č. 15 odmítl doporučit ke konfirmování proto, že v ní král Ladislav v roce 1456 slíbil za sebe i za své nástupce, že nebude zcizovat, zastavovat ani pronajímat majetek kláštera. Rosenzweig ocitoval z listiny pasáž „*nolumus deinceps bona seu res monasterii predicti per nos aut successores nostros alienari, inscribi aut ad longum breveve tempus cuiquam locari. Si quid vero in contrarium per inadvertentiam, petentium importunitatem vel alio quovis modo fieret, id exnunc, prout extunc annullamus, irritamus, cassamus et nullius validitatis aut roboris esse decrevimus et pronuntiamus*“ a dodal, že žádný panovník si nedá vázat ruce od svého předchůdce. Rovněž nelze podle Rosenzweiga potvrdit listinu č. 16, protože prohlášení krále Ludvíka z roku 1522, že zachová klášter při jeho privilegiích, svobodách a starých obyčejích a že nebude proti nim jednat, je prý v rozporu s integritou zeměpanské moci („*Machtvollkommenheit*“), a je proto neplatné.

Pokud jde o listiny nepanovnické, pozastavil se fiskální adjunkt nad listinami č. 1, 2 a 6. O listině č. 1, v níž Jindřich z Lipé v r. 1326 daroval klášteru patronátní právo kostela v Olbramovicích, se již předtím vyslovil brněnský biskup; jeho vyjádření, vypracované 22. ledna a doručené guberniu 31. ledna 1782, se sice ani v guberniálních ani v fiskálních písemnostech nedochovalo,²¹ avšak část jeho obsahu je známa, neboť fiskální adjunkt, jemuž bylo biskupovo vyjádření guberniem zapůjčeno, reprodukoval z něho ve svém posudku tu pasáž, která se týkala listiny č. 1. Podle biskupova názoru by mělo být při potvrzení vynecháno z listiny následující ustanovení: „*dantes ipsi abbatisse et conventui monasterii prefati ius patronatus sive collationem ecclesie predictae in unam vel in plures personas aut ei vel eis conferendi aut in alios pios usus convertendi et alio quovis modo pro suo libitu faciendi sine nostra, heredum ac successorum nostrorum aut alterius cuiuslibet contradictione perpetuo plenam ac liberam potestatem*“; kdyby prý bylo klášteru dovoleno rozdělit nebo dokonce zrušit olbramovicickou faru, způsobilo by to značnou škodu duchovní péči. Rosenzweig se s tímto biskupovým stanoviskem ztotožnil. — U listiny č. 2, kterou vydal v roce 1326 olomoucký biskup Konrád a která se týká desátků, Rosenzweig připustil, že „za oněch časů“ možná byly desátky záležitostí biskupa, ale zároveň připomněl, že „dnes“ spadají desátky do pravomoci královského gubernia a královského zemského soudu. Navrhl

proto, aby do chystané konfirmační listiny Josefa II. nebyla listina biskupa Konráda vůbec inserována a aby místo toho byly desátky klášteřu potvrzeny z královské autority.²² Odkazem na toto své stanovisko pak stručně formuloval i posudek o listině č. 6, neboť tato listina mohučského arcibiskupa Jindřicha z roku 1334 není ničím jiným než insertní konfirmací listiny Konrádovy.²³

O zbývajících 11 listinách sdělil Rosenzweig guberniu, že k nim nemá připomínek. Z panovnických listin to byly č. 5, 7, 17, 21, 23 a 24, z listin jiných vydavatelů č. 3²⁴, 4, 8, 20 a 25.²⁵

Když obdrželo gubernium Rosenzweigovo vyjádření, obrátilo se na abatyši klášteřa s výzvou, aby dodatečně předložila „*relata*“ k těm listinám, která označil fiskální adjunt za „*referens sine relato*“ (tj. aby předložila listiny, na něž se vztahovaly bezinsertní všeobecné a zmínkové konfirmační). Abatyše však ve své odpovědi oznámila, že prý klášter žádná další privilegia nevládní. Listina Karla IV. č. 9 (která, jak víme, je všeobecnou konfirmací se zmínkou o listině Jana Lucemburského) se podle abatyše vztahuje na listinu krále Jana č. 5 a na ostatních sedm předchozích listin (tedy na listiny č. 1 — 8 našeho seznamu). Podobně je prý tomu i u listin č. 11, 12, 13, 14, 18, 19 a 22: každá z těchto — řečeno naším termínem — všeobecných konfirmací je prý míněna vždy jako potvrzení předcházejících předložených listin.²⁶ Rosenzweig se dal touto argumentací kupodivu přesvědčit a ve svém dodatečném vyjádření pro gubernium ze 17. března 1782²⁷ prohlásil, že po abatyšině vysvětlení nepovažuje již listiny č. 9, 11, 12, 13, 14, 18, 19 a 22 za „*referens sine relato*“, a to vzhledem k tomu, že klášter nemá dalších privilegií, jak se prý dříve domníval.²⁸ Podle jeho nynějšího názoru by tedy prý mohly být vypočtené všeobecně konfirmační listiny konfirmovány podle toho, zda ty listiny, které předcházejí vypočteným všeobecným konfirmacím, doporučil, anebo nedoporučil ve svém prvním vyjádření.

U pozmeněného Rosenzweigova stanoviska ke všeobecným konfirmacím stojí za pozornost dvě okolnosti. Především překvapuje, jak lehkověrně akceptoval fiskální adjunkt abatyšino tvrzení, z něhož zdánlivě vyplývá, že listinný poklad klášteřa sestával z pouhých 25 listin. Ve skutečnosti obsahuje archiv starobrněnských cisterciáček, nejbohatší to listinný fond dnešního Státního oblastního archivu v Brně, několik set listin; pokud jde o listiny panovnické, o něž při konfirmačním řízení v první řadě šlo, je dodnes ve fondu uloženo v originálu kromě 16 kusů ke konfirmaci předložených ještě dalších 52 pergamenů,²⁹ které předloženy nebyly; u listin nepanovnických je poměr mezi předloženými a nepředloženými listinami ještě několiknásobně vyšší. Proč abatyše existenci těchto dalších listin zapřela, není sice možno beze zbytku vysvětlit u všech jednotlivých kusů, avšak zdá se, že hlavním motivem byla obava, aby předložením některých dalších zcela antikvovaných privilegií, jako byly zejména různé exempce, nebylo ještě více ohroženo potvrzení některých již předložených všeobec-

ných konfirmací. — Druhá věc, která v Rosenzweigově dodatečném vyjádření poněkud zaráží, je pythická formulace návrhu týkajícího se všeobecných konfirmací. Jak se mělo při jejich potvrzování postupovat v případě, že z předcházejících listin některé vyhovovaly a jiné nikoliv, to už Rosenzweig nevyložil a přenechal tak vlastně tento nesnadný úkol guberniu, resp. Česko-rakouské dvorské kanceláři. Ale žádná z těchto institucí se již nemusila rozuzlením tohoto problému namáhat. Již 18. března 1782, tedy den po vypracování druhého adjunktova vyjádření, byl starobrněnský klášter cisterciáček z rozhodnutí panovníka zrušen.

POZNÁMKY K V. KAPITOLE

- ¹ Zatímco v předchozích kapitolách byl základním pramenem vždy příslušný konfirmační konvolut z fondu B 1 Státního oblastního archivu v Brně, v této kapitole tomu tak není, neboť o konfirmačním řízení týkajícím se privilegií starobrněnských cisterciáček se ve fondu B 1 nedochovaly žádné písemnosti. O řízení za Marie Terezie se dovídáme pouze z písemností České dvorské kanceláře (SÚAr, fond ČDK, kartón 397, konvolut „Ženský cisterciácký klášter Králové v St. Brně 1600—1748“), kde jsou zato navíc i pozůstatky konfirmačního řízení už z doby Ferdinanda III. a Leopolda I. (v témže citovaném konvolutu), o řízení za Josefa II. pak pouze z písemností moravského fiskálního úřadu (StAB, fond D 15, část kartónu 733). Originály listin jsou uloženy v archivu kláštera (StAB, fond E 9).
- ² Po konfirmačním řízení v době karolínského není v pramenech ani stopy.
- ³ U regestu Jindřichovy listiny v AZK č. 608 chybí poznámka, že Jindřichova listina je inserována v tereziánské konfirmaci z 1. února 1748. Tato poznámka je totiž omylem připojena k regestu listiny AZK č. 607, kam však nepatří, neboť listina AZK č. 607 (= RBM IV č. 67) vydal sice též Jindřich pod týmž datem, ale od naší listiny č. 6 (= AZK č. 608 = RBM IV č. 68) se liší jednak tím, že inseruje jinou listinu Konrádovu (totiž 1324 dubna 17. Olomouc = RBM III č. 973), jednak tím, že ke konfirmaci předložena nebyla a ovšem ani nebyla inserována do tereziánské konfirmace.
- ⁴ Kromě toho král Ludvík v listině dovoluje, aby [moravské] kláštery spravovaly svůj majetek svými vlastními úředníky a aby si volily své preláty, které pak král potvrdí.
- ⁵ Text listiny se dochoval jednak v ověřeném opise přiloženém ke konfirmační suplice (SÚAr, fond ČDK, kartón 397, citovaný konvolut), jednak jako insert v tereziánské konfirmaci z 1. února 1748 (StAB, fond E 9, sign. E 17).
- ⁶ Text existuje pouze jako insert v této konfirmační listině Ferdinanda I. (č. 17).
- ⁷ Platí totéž, co je uvedeno v poznámce 5.
- ⁸ Text existuje pouze jako insert v této konfirmační listině Ferdinanda III. (č. 21).
- ⁹ Pokud jde o dochování *plného textu* Leopoldovy konfirmace, platí tu totéž, co je uvedeno v poznámce 5. Kromě toho existuje ještě *koncept* Leopoldovy konfirmace (SÚAr, fond ČDK, kartón 397, citovaný konvolut), který však obsahuje jen zkrácené úvodní formule, dispozici a zkrácené formule závěrečné; na místě, kam měly být v čístopise vepsány texty konfirmovaných listin, je poznamenáno: „*Inserantur et incipiatur ab A usque ad I inclusive.*“ Texty listin určených k inserování jsou u konceptu přiloženy v prostých opisech.
- ¹⁰ V naráci Leopoldovy konfirmace se praví, že následující listiny konfirmoval již Ferdinand III. 14. května 1655. Toto tvrzení je však nepřesné, neboť v konfirmaci Ferdinanda III. bylo inserováno pouze pět listin, kdežto v konfirmaci Leopolda I. je jich osm. Uživeme-li abecedního označení listin inserovaných v konfirmaci

Leopoldově z r. 1678, pak v konfirmaci Ferdinanda III. z r. 1655 byly inserovány pouze listiny b, d, e, g, h. Konfirmace Ferdinanda III. však v r. 1747 předložena nebyla, a je otázka, zda měl klášter ještě tehdy v rukou její originál. Ten je totiž dnes nezvěstný; známe pouze koncept (SÚAr, fond ČDK, kartón 397, citovaný konvolut), u něhož jsou přiloženy ověřené opisy pěti listin určených k inserování, dále klášterní žádost o jejich potvrzení (presentovaná u dvora 24. července 1654), kladné, doporučující dobrozdání moravského tribunálu z 11. prosince 1654 a konečně koncept reskriptu, v němž se tribunálu dává 21. května 1655 na vědomí, že konfirmace byla klášteru udělena.

- ¹¹ Mohlo by se zdát, že zmínka o panovnických předchůdcích vydavatele listiny je v tomto případě prázdnu floskulí, a to vzhledem k tomu, že klášter v době Janových předchůdců na českém trůně ještě neexistoval. Avšak stylizátor listiny měl možná na mysli práva udělená panovnickými předchůdci krále Jana právním předchůdcům starobrněnských cisterciáček, jako například mariánské kapli v Brně, které daroval Václav II. listinou z r. 1297 (RBM II č. 1742) desátky ze vsi Tvarožné. Listina Václava II. se pak dostala do archivu starobrněnských cisterciáček, zřejmě poté, co udělil král Jan listinou z r. 1322 (RBM III č. 796) patronátní právo kaple královně-vdově Elišce, zakladatelce kláštera. (S listinou Václava II. z r. 1297, ani s listinou Janovou z r. 1322 se v této kapitole již více nesetkáme, protože žádná z nich nebyla v 18. století předložena ke konfirmaci.)
- ¹² O pravosti Janova mandátu vyslovil jistě pochybnosti J. Šebánek (AZK č. 528, pozn. 66), když konstatoval, že proti pravosti mandátu nelze sice vyslovit určitých námitek, avšak že přesto není bez podezření, a to vzhledem k tomu, že byl poprvé předložen ve sporu kláštera s městem Brnem o šenkování vína v 15. století, že se nedochoval v originále a že o šenkování vína se nic nestanoví ve velkém privilegii krále Jana pro starobrněnské cisterciáčky z 2. října 1323 (RBM III č. 925; pro nás je zajímavé, že toto privilegium ke konfirmaci předloženo nebylo).
- ¹³ Platí totéž, co je uvedeno v poznámce 5.
- ¹⁴ Viz následující poznámku.
- ¹⁵ Vótum není datováno ani podepsáno, avšak že jeho autorem byl Schaffgotsch, soudím z toho, že je psáno touž rukou jako vlastnoruční aprobační poznámka Schaffgotschova (jím také podepsaná) na konceptu tereziánské konfirmační listiny („*Scribatur. Schaffgotsch*“).
- ¹⁶ Příslušný pokyn, obsažený v druhé části vyřizovací poznámky, zní: „*addendo in intimatorio clausulam Leopoldinae wegen Verkaufung des aequivalentis.*“
- ¹⁷ Datum konfirmační listiny je tedy v tomto případě totožné s datem vyřizovací poznámky na suplice. Stejně jako tomu bylo i u jiných klášterů, byla ovšem konfirmace vyhotovena a předána starobrněnským cisterciáčkám teprve až po zaplacení taxy. O její výši nemáme však v tomto případě zpráv; na suplice je pouze poznamenáno (bez uvedení data), že taxa byla zaplacena.
- ¹⁸ Konfirmační suplika byla u dvora presentována patrně koncem roku 1781 nebo počátkem roku 1782. Přesné datum mi není známo, protože v guberniálním fondu, jak na to bylo upozorněno již v poznámce 1, se nedochoval konfirmační sps, a tedy ani opis supliky. Z písemností fiskálních pouze vyplývá, že z Vídně byla suplika doručena guberniu do Brna 13. ledna a že gubernium ji pak postoupilo fiskálnímu adjunktovi dekretem z 15. ledna 1782. — Pokud jde o mé konstatování v textu kapitoly, že fiskální adjunkt dostal listiny do rukou ve formě ověřeného opisu tereziánské konfirmace, nemohu to sice v tomto případě přímo doložit, neboť text opisu se ani v guberniálních ani ve fiskálních písemnostech dnes nenachází, ale vzhledem k tomu, že fiskální adjunkt označuje ve svém vyjádření jednotlivé listiny čísly, která odpovídají jejich pořadí v tereziánské konfirmaci, považují za téměř jisté, že zkoumal listiny na základě jejich insertů v tereziánské

- konfirmaci, kterou klášter předložil obdobně jako kláštery rajhradský, tišnovský a žďárský.
- ⁴⁹ Rosenzweig ovšem formuloval své stanovisko ke každé z všeobecných konfirmací zvlášť; formulace jsou však mutatis mutandis téměř stejné, a proto je v textu reprodukovány souhrnně. Pro ilustraci cituji doslovně alespoň Rosenzweigovy posudky o listinách č. 9 a 10: „*Bei dem neunten, welches das Stift vom Carl, römischen und böhmischen König, im Jahre 1348 erhalten hat, findet der Vertreter der allerhöchsten Gerechtsamen zu erinnern, daß dieses Privilegium als ein referens sine relato nicht bestätigt werden könne, denn es heißt darinnen, daß alle jura, privilegia, litterae, donationes, emptiones, concessiones, alienationes, obligationes, permutationes, translationes, incorporationes et gratiae bestätigt wurden, in deren Bestätigung man doch, ohne diese privilegia gelesen zu haben, nicht wohl einraten kann. Bei dem zehenten, welches dem Stifte Carl der Vierte, römische [sic!] Kaiser und König in Böhmen, im Jahre 1356 verliehen hat und in welchem alle privilegiorum instrumenta, literae, libertates, immunitates, exemptiones, gratiae, indulta, donationes, largitiones, collationes, concessiones, emtionen, obligationes, permutationes, translationes, judicia, jurisdictiones et ritus judicandi et sententiandi in judicio claustrali etc. bestätigt werden, findet der Vertreter der allerhöchsten Gerechtsamen zu erinnern, daß dieses Privilegium ebenfalls ein referens seie sine relato. Ehe und bevor also das relatum nicht wird exhibiret werden, kann derselbe in die Bestätigung dieses privilegii keinerdings einraten.*“ (Latinské citáty jsou podtrženy už v konceptu Rosenzweigova vyjádření.)
- ²⁰ Rosenzweig označil tyto listiny písmeny a, b, c, což však v našem seznamu odpovídá číslům 22 c, 22 d, 22 e.
- ²¹ Datum a presentatum biskupova vyjádření je uvedeno v guberniálním dekretu, jímž bylo Rosenzweigovi uloženo posoudit předložené listiny; opis dekretu je přiložen dnes ke konceptu Rosenzweigova posudku. (Datum dekretu opakuje pak Rosenzweig ještě v textu svého posudku.) — Může se zdát podivné, že se v guberniálním dekretu, který je — jak jsme uvedli v poznámce 18 — datován 15. ledna, mluví o biskupově vyjádření datovaném až 22. ledna a presentovaném dokonce až 31. ledna. Tato zdánlivá nesrovnalost se však snadno vysvětlí, uvědomíme-li si, že datum 15. ledna není datem odeslání guberniálního dekretu fiskálnímu úřadu, nýbrž datem, kdy bylo teprve rozhodnuto dekret vyhotovit. K expedování došlo až později, zřejmě až počátkem února, a protože mezitím došlo guberniu biskupovo vyjádření, byla zmínka o něm vepsána do guberniálního dekretu dodatečně, přičemž původní datum zůstalo nezměněno. Takový způsob práce v guberniální kanceláři byl totiž běžný, jak se lze zcela bezpečně přesvědčit v těch případech, kdy se od guberniálních dekretů zachovaly koncepty (např. v konfirmačním konvolutu kláštera tišnovského — sign. T 156 z fondu B 1 ve StAB): v těchto konceptech bývá zmínka o biskupově vyjádření, došlém dodatečně, připsána do textu jako marginální vsuvka.
- ²² Doslovně zní Rosenzweigovo doporučení takto: „*Dem Vertreter der allerhöchsten Gerechtsamen scheint also, daß der Zehent dem Stifte auctoritate regia mit Hingewlassung des Handwests vom Bischof Conrado bestätigt werden könnte.*“ Dodávám, že své námitky proti listině č. 2 i svůj návrh vepsal Rosenzweig do konceptu vyjádření až dodatečně jako marginální vsuvku. Zprvu totiž hodlal konstatovat, že nemá k listině žádných připomínek; vyplývá to z původního, později však škrtnutého textu.
- ²³ U listiny č. 6 změnil Rosenzweig v konceptu svého vyjádření původní formulaci obdobně jako u listiny č. 2 (srov. pozn. 22).
- ²⁴ U listiny č. 3 uvedl Rosenzweig roční datum 1327 místo správného 1330. Datum

je však zkomoleno již v insertu listiny v tereziánské konfirmaci (jejíž ověřený opis měl Rosenzweig, jak víme, k dispozici); zní zde „*millesimo trecentesimo vigesimo septimo, idus julii*“, kdežto správné znění v originále listiny je „*millesimo trecentesimo tricesimo, septimo idus iulii*.“

- ²⁵ Obdobně jako v předchozích kapitolách, reprodukovali jsme Rosenzweigovo vyjádření k jednotlivým listinám nikoli mechanicky v tom chronologickém pořadí, jehož se přidržoval Rosenzweig, nýbrž roztřídili jsme jeho jednotlivé posudky které se u řady obsahově podobných listin opakují, do věcně a logicky příbuzných skupin.
- ²⁶ Při výčtu všeobecných konfirmací vynechala abatyše — asi jen omylem — listinu č. 10; téhož přehlédnutí se pak pustil i Rosenzweig ve svém dodatečném vyjádření. Pokud jde o listinu č. 22, srov. o ní výše.
- ²⁷ Toto březnové Rosenzweigovo vyjádření je zároveň jediným zdrojem informace o existenci abatyšiny zprávy, jejíž obsah je u Rosenzweiga reprodukován. Původní text abatyšiny zprávy se mezi archiváliemi Státního oblastního archívu v Brně nedochoval. U konceptu Rosenzweigova vyjádření je přiložen pouze opis průvodního guberniálního dekretu (z 11. března 1782), jímž byla abatyšina zpráva (presentovaná u gubernia rovněž 11. března 1782) postoupena Rosenzweigovi k dodatečnému vyjádření, nikoli však zpráva sama.
- ²⁸ Odvolání námitek proti listině č. 22 se zřejmě vztahovalo i na některé inserty v této listině obsažené, totiž na Jiříkovu listinu z r. 1459, na listinu Matyášovu z r. 1473 a na listinu Janovu z r. 1325. (Proti těmto insertům vznesl Rosenzweig, jak víme, původně námitky z týchž důvodů jako proti listině č. 22, označiv je rovněž za „*referens sine relato*“.)
- ²⁹ Počítám ovšem pouze ty panovnické listiny, které byly skutečně vydány pro starobrněnský klášter (resp. v prvním údobí pro jeho zakladatelku a první představenou — královnu-vdovu Elišku); stranou ponechávám ty listiny, které se dostaly do archívu starobrněnských cisterciáček ze zaniklého kláštera oslavanského; nepočítám ani listiny týkající se kláštera doubravnického a některé další listiny, které mají v archívu starobrněnského kláštera charakter deponit.

